

DİNİ EPİSTEMOLOJİDE AKIL ELEŞTİRİSİ: SOREN KIERKEGAARD ÖRNEĞİ

Ahmet ECE²
Doç. Dr. Mahmut AVCI³

ÖZET

Bu makalede rasyonel düşüncenin ilkeleri çerçevesinde dini epistemolojiye yönelik yaklaşımlar Soren Kierkegaard'ın görüşleri temel alınarak tartışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması kullanılmıştır. İman ve akıl ilişkisi üzerinden yürüyen bu tartışmalarda birbirlerine karşıt düşüncede olan yaklaşımlar incelenmiş, "Akıl Eleştirisi" özelinde farklı bir yaklaşım içinde olan Kierkegaard'ın görüşleri irdelenmeye çalışılmıştır. Kierkegaard'ın varoluş düşüncesi, Hegel eleştirisi, "Kurban" ritüeline yaklaşımı üzerinden bir dini epistemoloji tartışması yapılmıştır. Neticede günümüz din felsefesi tartışmaları içinde güncelliğini koruyan aklın konumuna dair sorgulamalar bu makalenin temel konusunu oluşturmaktadır. Kierkegaard'ın görüşlerinin haklı yönleri olmakla birlikte dini epistemoloji ile ilgili problemlerin tümüne cevap niteliği taşıdığı söylenemez. Dini epistemoloji bir problem olarak günümüzde de geçerliliğini sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dini Epistemoloji, Akıl, İman, Kierkegaard, Hegel, Kurban, Paradoks.

IN RELIGIOUS EPISTEMOLOGY REASON CRITICISM THE EXAMPLE OF SOREN KIERKEGAARD

ABSTRACT

In this article, approaches to religious epistemology within the framework of the principles of rational thinking are discussed based on the opinions of Soren Kierkegaard. In the research, a literature review, one of the qualitative research methods, was used. In these discussions which are built on the relationship between faith and reason, the approaches that are in contradiction to each other are examined, and Kierkegaard's particular views of "Critique of Reason" are tried to be analyzed. A religious epistemology debate is held throughout the thought of existence, sacrificial ritual and critique of Hegel. Consequently, questionings continuing up to relevant in modern religion philosophy arguments underlie this article. Although the views of Kierkegaard are justified, it cannot be said to be an answer to all problems related to religious epistemology. Religious epistemology continues to be a problem today.

Keywords: Religious Epistemology, Reason, Faith, Kierkegaard, Hegel, Sacrificial, Paradox.

1 Bu makale Uşak Üniversitesi SBE Felsefe ve Din Bilimleri ABD'nda Doç. Dr. Mahmut AVCI'nın danışmanlığında Ahmet ECE'nin hazırlamış olduğu "Dini Epistemolojide Akıl Eleştirisi: Soren Kierkegaard Örneđi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

2 Uşak Üniversitesi SBE Felsefe ve Din Bilimleri ABD Yüksek Lisan Öğrencisi, ahmetece43@gmail.com

3 Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri ABD Öğretim Üyesi,
mahmut.avci@usak.edu.tr

GİRİŞ

Epistemoloji, bilginin imkanını, doğruluğunu, geçerliliğini, kaynağını, doğasını kendine konu edinmiş bir felsefi disiplindir (Çüçen, 2005). Filozofların bilgiyi bir problem olarak tartışmaları Yunan felsefesinde kuşkuçularla yapılan tartışmalara kadar götürülebilir. Ancak epistemolojinin felsefi bir araştırma alanı haline gelmesi modern düşüncenin başlangıcı olarak kabul edilen Descartes'e dayandırılır.

Modern düşüncenin bilginin, imkanı, kaynağı ve doğruluğunu araştırma konusu yapmasıyla birlikte inanç konusu da bir bilgi problemi olarak ele alınmaya başlanmıştır. Epistemolojinin inanca yönelik problemleri ele almasıyla birlikte din felsefesinin diğer konularına da zorunlu olarak bir bağlantı kurmuştur. Bunun sonucunda ise epistemoloji, din felsefesinin problem alanına girerek dini epistemoloji haline gelmiştir (Özcan, 2019).

Dini epistemoloji, "Dini bilginin imkanı nedir?", "Dini bilginin kaynağı nedir?", "Dini bilginin geçerliliği nedir?" gibi sorulara cevap arar. Dini epistemolojide akıl eleştirisi dediğimizde ise dini bilginin imkanına ve kaynağına yönelik bir tartışmadan bahsetmiş oluruz.

Aydınlanma sonrası modern düşünce ile birlikte rasyonalite felsefeye hakim olmuş ve bilgide nesnellik ve temellendirme zorunlu olarak görülmüştür. Rasyonalitenin temelinde deney, gözlem ve akıl yürütme bulunur. Bu durumda bilginin doğruluğu delillendirme şartını gerekli kılar. Evrenselliğin en temel ilke olduğu bu düşünceye göre olgulardan yola çıkılarak yapılan nesnel bir araştırmanın sonucunda ancak doğru bilgiye ulaşılabilir.

Aydınlanmanın getirmiş olduğu düşünce ile birlikte din ile ilgili konular yeniden tartışma konusu haline getirilmiştir. Batıda Hristiyanlığın ve kilisenin normlarıyla ters düşen görüşler ortaya çıkmıştır. Akıl, metafizik düşüncenin bir aracı olmaktan çıkmış ve dini eleştirebilen, dini bilgiyi tartışma konusu yapabilen, inançları nesnel kanıtların çerçevesinde değerlendirebilen bir araç haline gelmiştir (Küçükakal, Cevizci, 2018).

1. KATI AKILCILIK-KATI İMANCILIK

Dini epistemolojinin tarihsel gelişimine bakıldığında farklı yaklaşımlara rastlanır. Bu yaklaşımlardan olan "Kati Akılcılık", herhangi bir inanç sisteminin rasyonel şekilde kabul edilebilmesi için akıl tarafından yeterli delillendirme ile temellendirilmesinin yapılmasını zorunlu gören görüştür (Yaran, 1997). Kati akılcılık dini epistemoloji açısından akla olan güvenin uç noktasını temsil eder. Akıl ile elde edilemeyen bir inanç, bilgi olamayacağından kabul edilmemelidir. Dini inançlar olgusal dünyadan getirilecek deliller ile doğruluğu ölçülmelidir. Eğer yeterli delil bulunmuyorsa inanılmamalıdır hatta yeterli bir delil olmadan inanmanın ahlak açısından olumsuz bir durumu ifade ettiği görüşündedirler.

Kati akılcıların bu görüşlerinde birtakım problemler vardır. Delillendirme bir süreç ile elde edilir ve insan hayatını sürekli delil arayarak geçirmez. Aynı şekilde insanın karşına güncel deliller de çıkabilir. Örneğin Tanrı'nın varlığı hakkında olgusal dünyadan akıl yürütme ile yeterli delil bulamayıp inanmayan bir kişi, bir süre sonra yeterli delile sahip olabilir.

Dini inançların birtakım görevlerinin bulunduğu düşünüldüğünde kaybedilen sürenin küçük görülemeyeceği ortadadır. Ayrıca bütün insanların hayatları boyunca delil arayacak vakitleri de yoktur. İnsanların geçimlerini sağlayabilmek amacıyla çalışması, ailelerine bakmaları, toplumsal hayata ayak uydurmaları gibi birtakım görevleri vardır. Katı akılcılığın bir diğer problemi ise akla sonsuz güvendir. Akıl doğru bilginin zorunlu kaynağı kabul edildiğinde paradoksal durumların açıklaması güçleşir. Kant'ın da çatışkı olarak ifade etmiş olduğu paradoks aklın iki durum karşısında eşit doğruluk imkanının bulunduğu durumu ifade eder (Alpyağıl, 2013). Örnek olarak evrenin bir başlangıcının olması ya da evrenin sonsuz olması önermelerinin ikisi de akıl açısından delillendirilebilir bir durumu ifade eder. Sonuç olarak katı akılcılığın dini epistemoloji açısından uç bir yaklaşımı temsil etmekte olduğunu söyleyebiliriz.

Katı akılcılığın veya genel olarak akılcılığın karşısında “Katı İmancılık” olarak ifade edebileceğimiz görüş bulunmaktadır. Bu görüşe göre dini inançlar akılla kanıtlanamaz. Doğru inanç iman ile elde edilir. Aynı zamanda akıl doğru inancı elde etmede bir engel olarak görülür (Cevizci, 2017). Katı imancılığa göre akıl nesnel bir yöntemle imanı tartışma konusu yapması halinde dini konulara dışardan rasyonel bir ölçüt getirilmiş olur. Bu ise imanın doğasına aykırıdır. İmanı elde etmenin yolu “iman sıçraması” ile gerçekleşir. Dinin temel konuları kendi içinde değerlendirilmelidir. Örneğin Tanrı'nın varlığı hakkındaki bilgiye olgusal dünyadan ulaşamayız. Bu tür bir bilgi teslimiyet sonucunda elde edilir. Bu teslimiyet aynı zamanda iman sıçraması için zorunlu görülmüştür.

Katı imancılığın, katı akılcılığa getirmiş olduğu eleştirilerde haklılık payı olduğu söylenebilir çünkü dini inançların tamamen akıl ile ölçülüp değerlendirilmesinin yol açtığı problemler oldukça fazladır. Bu problemlerin üzerinde durmuşuk. Ancak katı imancılığında kendi içinde problemler vardır. Bu yaklaşıma göre iman ölçütü subjektif bir temelde ele alınmıştır. İnsanlık tarihi boyunca birçok farklı inanç sistemi var olduğu düşünüldüğünde hangi inanç sistemine iman edilmesi gerektiğini hangi ölçüte göre ele alınacaktır? Örneğin bireyin Hristiyanlığı ya da İslam'ı seçmesi hangi kriterlere bağlanacaktır?

Bu düşüncenin temsilcileri, modern düşünce öncesinde Tertullianus, Augustinus, modern düşünce sonrasında ise Pascal, Kierkegaard, Wittgenstein gibi düşünürlerden oluşur. Katı imancılığını güçlü bir felsefi sistem içine oturtan ilk kişiyi Kierkegaard olarak ifade edebiliriz.

2. SOREN KIERKEGAARD'IN AKIL ELEŞTİRİSİ

Soren Kierkegaard'ın dini epistemoloji ile ilgili düşüncesi ve kanaati varoluş ile ilgili düşünceleriyle bağlantılıdır. Varoluşçu felsefenin ilk temsilcisi olarak kabul edilen Kierkegaard yazdığı eserlerde bireyin öznelliğini vurgular. Varoluşu nedenselliğin içinde değerlendirmez. Doğadaki varlıkların nedensellik üzerinden ele alınması insan açısından imkansızdır. Çünkü insan kendine özgü varlığa sahiptir. İnsanın aklı, duyguları, inançları ve tutkuları diğer varlıklardan ayırıcı özellikleridir (Taşdalen, 2017).

Aydınlanma ve rasyonalizmin hakim olduğu modern düşünce ise insanın bu ayırıcı özelliklerini görmezden gelerek onu görünen dünyadaki diğer varlıklarla eş değer tutarak nedensellik bağı içerisinde ele almıştır. Bu durumun sonucu olarak insanın varlığı sadece büyük sistemin bir parçası haline gelmiştir. Kierkegaard'ın düşüncesi tam bu noktadan ele alınabilir. Çünkü o, insanın kendine özgü bir varlık olduğunu ve her bireyin farklı özelliklerinin duygularının olduğuna dikkat çekerek rasyonalitenin karşısında bir duruş sergilemiştir (Taşdelen, 2017).

Kierkegaard Varoluşu üç aşamada ele almıştır. Bunlar sırasıyla Estetik, Etik ve Dinsel Varoluş küreleridir (Gödelek, 2010). Estetik varoluş küresinde bulunan bireyin en temel özelliği haz odaklı bir hayat yaşamasıdır. Bu kişi sorunlarını, problemlerini haz aracılığıyla gidermeye çalışır. Toplumun etik kuralları onun için birşey ifade etmez. Kendinin bilincinde değildir. Aslında bir benliğe bile sahip değildir. Etik varoluş küresinde bulunan kişi ise toplum kurallarına uyar, bir görev bilincindedir, evlenir ve sorumlulukları vardır. Ancak bu toplumun içinde kendi benliğini unutturmuştur. Her zaman bir onaya ihtiyaç duyar. Kierkegaard'a göre etik varoluş küresi evrensel simgeler, evrensel kurallar bireyi soyutlar (Kierkegaard, 2020). Birey aklın sınırları dışına çıkamaz. Dinsel küre ise evrensel ve soyut olanın aşılmasını simgeler. Bu kürede birey kendi varoluşunun farkına varıp iman sıçramasını gerçekleştirir. Bu kürede Etik küreden farklı olarak rasyonel olan devre dışıdır. Estetik küreden farklı olarak ise kişi kendi benliğinin farkındadır.

Kierkegaard'a göre insanın ben olması, varoluşunun nihai amacıdır. İnsanın en olgun hali benliğine sahip olduğu haldir (Taşdelen, 2017). Kierkegaard için insanın bir benliğe sahip olabilmesi de Tanrı ile ilişki kurabilmenin zorunlu koşuludur. Ben olabilmek için ruh ve sonsuzluk, Tanrı ile ilişki kurabilmek için ise benliğin olması gereklidir. Kierkegaard'ın varoluşu bir bilinmeyen olarak görmesi önemlidir çünkü bilme durumu oluştuğunda spekülasyon felsefe varoluşun doğasına müdahale eder ve varoluş bir düşüncenin nesnesi haline gelir (Taşdelen, 2017).

Kierkegaard varoluşçuluğunun sonucu olarak nesnel düşünceye eleştiriler getirmiştir. Dönemin en önemli spekülasyon felsefecilerinden Hegel'e yaptığı eleştiriler üzerinden felsefi düşüncesini temellendirdiğini söyleyebiliriz. Hegel felsefeyi akli olanın temeli olarak tarif etmiştir. Ona göre akli olan şimdinin ve gerçeğin anlaşılmasıdır (Hegel, 1992). Ona göre varlık alemindeki her şey felsefenin bu anlamda bir konusu haline gelmiştir. Metafizikte felsefenin bir alt konusu haline gelmiş ve Tanrı, ahiret, peygamber gibi dinin temel konuları akıl ile temellendirilme yoluyla ele alınmıştır. Kierkegaard'a göre ise dinin konuları akıl ile ölçülebilecek bir doğaya sahip değildir. Ona göre inancın doğasında birey ve Tanrı ilişkisi vardır. Birey Tanrıyla öznel bir bağ kurmalıdır. Paul Edwards (1971) Kierkegaard'ın akıl karşısındaki yaklaşımının hakikate ulaşmada aklın kesinlik veremeyeceğini bu yüzden dini konularda akıl üzerinden bir tartışmanın gerçekleştirilmemesini söylemiştir.

Bir ilkeye bağılı olarak bütün bir varlığı açıklayabilme iddiasında olan (Taşdelen, 2017) ve bütünüyle bir sistem felsefecisi olan Hegel'e karşı Kierkegaard bireyin öznelliğine dikkat çekerek nesnel düşüncenin bireyin varlığını görmezden geldiğini ve inanç, tutku, sevgi gibi bireysel durumların nesnel bir yaklaşımla ele alınamayacağını söyleyerek Hegel'e karşı bir felsefe inşa etmiştir. Bu felsefesinin temel kavramlarının birey, varoluş, içsellik ve öznellik olduğunu söyleyebiliriz (Gödelek, 2010).

Kierkegaard için bu temel kavramların karşıtları vardır: birey evrenselliğin, varoluş özün, öznellik nesnellığın, içsellik dışsallığın karşıtıdır (Taşdelen, 2017).

“Nesnellığın” karşısına “Öznelliği” koyan Kierkegaard varoluşu öznel bilgi ile bağlantılı şekilde ele almıştır: “Bütün öze ait bilgi varoluşun kendisiyle ilgilidir. Bilgi öze ait olarak varolan bir birey olan bilenle ilişkilidir.” (Kierkegaard, 1992:197-198) Kierkegaard'a göre hakikate ulaşmak için öznellik en temel şarttır. Ancak bu öznelğin içinde nesnel bir belirsizlik vardır. “Hakikat en tutkulu içselliğin benimsenmesinde dayanılan bir nesnel belirsizliktir.” (Kierkegaard, 1992:203)

Bu nesnel belirsizlik ise paradoks olarak ifade edilmiştir. “İlk bakışta saçma hatta kendi kendisiyle çelişik gibi görünmekle birlikte, doğru olan ya da olabilen bir görüş olarak paradoks, doğru kabul edildiği zaman yanlış, yanlış diye görüldüğü zaman ise, doğru olduğu ortaya çıkan tümce ya da önermeyi tanımlar.” (Cevizci, 2017:1496) Akıl için bir şeyin olması ya da olmaması durumunun eşit imkan haline gelmesi paradoksu ifade eder. Kierkegaard için akıl bu eşit imkan halinden öteye geçemez. Paradoksal durumları aşabilmenin koşulu imandır. İmanın da en mükemmele ulaşabilmesi bu nesnel belirsizlik durumunun oluşmasına bağlanmıştır.

Kierkegaard için imana sahip olmak insan için en yüksek hakikati temsil eder. Çünkü nesnel belirsizliğin sebebi nesnel temellendirmenin hakikate ulaştırılamamasıdır ve bu durumun sonucu olarak öznellik ortaya çıkacaktır. Öznellik ise imana ulaşmanın temel koşulu haline gelmektedir. O şöyle der: “Öznellik tutkuyla artar, Hristiyanlık paradokstur, paradoks ve tutku birbirine karşı uyar ve paradoks kendini varoluşun kenarında olan birinin durumuna tam olarak uyar.” (Kierkegaard, 1992:206)

Kierkegaard'ın dini epistemolojiyle ilgili görüşlerinde en önemli kavramlardan biri mutlak paradokstur. O mutlak paradoksu Hristiyanlık olarak tarif etmiştir. Çünkü Hristiyanlığın yapısında akıl ile çelişen birçok nokta bulunmaktadır. “Mutlak paradoks; Tanrı'nın oğlunun insan haline gelip dünyaya inmesi, etrafta pek tanınmadan dolaşması, en dar anlamda bireysel insan olması, evlenmesi vs. olmalıdır.” (Kierkegaard, 2005:195). Kierkegaard, sonsuz olan, hiçbir şeye ihtiyacı bulunmayan Tanrı'nın aynı zamanda insan olarak belli ihtiyaçlara sahip olmasını mutlak paradoks olarak tarif etmiştir. Mutlak paradoks kavramı dini temellendirme ya da eleştiri konusu haline getirmek isteyen rasyonel düşünceye dinin yapısının buna müsait olmadığını göstermek amacıyla kullanılmıştır.

Kierkegaard'a göre spekülâtif felsefe Hristiyanlığın hakikatine ulaşamaz. Buna en büyük engel paradokstur. Hristiyanlığın içinde bulunan paradoks hakikate ulaşmak için gereklidir ancak spekülâtif felsefeci için bir engel oluşturur. Hristiyanlığın hakikatine ancak varoluş aracılığı ile ulaşılabilir. Bu yüzden Hristiyanlığı bir düşünce sistemi halinde kabul etmek kişiyi Hristiyan yapmaz (Kierkegaard, 1992).

3. KIERKEGAARD'IN İMAN ANLAYIŞI

Kierkegaard imanı tutku üzerinden ele almıştır. Tutku teslimiyetin bir göstergesidir. İnanmak için herhangi bir akli sebebin bulunmaması haline tutku adını verir. İman tutkuyu gerektirir.

Nesnel araştırma sürecinde kişi içinde tutkuyu barındıramayacağından dolayı iman ortaya çıkmaz (Deniz, 2012). “İman hayret edilesi bir şeydir ve yine de hiçbir insanoğlu onun dışında bırakılamaz; zira bütün insan, yaşamının içinde birleştirdiği şey tutkudur ve iman bir tutkudur.” (Kierkegaard, 2015:153)

Kierkegaard'ın öznellik ve nesnellik kavramlarının dini epistemoloji açısından karşılık geldiği kavramlar iman ve akıldır. O iman ve akıl arasındaki ilişkiyi Hz. İbrahim'in sınanması üzerinden kurgulayarak tartışmıştır. Kierkegaard için kurban olayı nesnel belirsizliğin ve paradoksal durumun en net görülebileceği olaydır. Semavi dinlerin kutsal metinlerinde geçen bu olay bir Hristiyan olan Kierkegaard tarafından incil kaynaklı olarak ele alınmıştır.

Kierkegaard Korku ve Titreme kitabında İncilde imanın babası olarak ifade edilen İbrahim'in Tanrı tarafından imtihan edilmesini konu alır. O, İbrahim'in Tanrı'nın emrini yerine getirmek amacıyla çıktığı yolculuğu bir gözlemci olarak ele almıştır. Amacını şöyle ifade etmiştir:

Benim burada İbrahim'in hikayesini anlatmaktan kastım orada yatan diyalektiği bir problemata olarak gün ışığına çıkarmak, imanın ne korkunç bir paradoks olduğunu göstermek; bir cinayeti kutsal yapmayı ve Tanrı'yı hoşnut kılan bir harekete dönüştürmeyi başaran bir paradoks İshak'ı İbrahim'e geri veren bir paradoks, o hiçbir düşünce tarzıyla kavranılamaz, zira iman düşüncenin tam bıraktığı yerden başlar (Kierkegaard,2015:75).

Buradaki paradoksal durum şöyle ifade edilebilir. Yaşları ilerlemiş olan İbrahim ve eşine, Tanrı bir çocuklarının olacağını vademiş ve İshak dünyaya gelmiştir. Bir mucize eseri olarak doğan İshak daha sonra yine Tanrı tarafından kurban olarak İbrahim'den geri istenmiştir. Bu durum iki açıdan ele alınabilir birincisi absürttür ikincisi paradoksaldır.

Çocuk sahibi olamayacakları bir yaşta İshak'ın dünyaya gelmesi absürttü ifade eder. Çünkü bu akıl açısından imkansızdır ve Tanrı'nın vaadi temelinde bir teslimiyeti gerektirir. İshak'ın kurban olarak Tanrı tarafından geri istenmesi ise paradoksallığı ifade eder. Çünkü Tanrı hem bir çocuk vermiş hem de onu geri istemiştir. Bu ise irade kavramında bir çelişki oluşturmuştur.

Ta en baştan itibaren iman etti; Tanrı'nın İshak'ı ondan talep etmeyeceğine inanıyordu, böyle buyurulursa dahi İshak'ı kurban etmeye razıydı. Absürtün gücüne inanıyordu çünkü beşeri hesaplar burada söz konusu olamazdı ve bir şeyi bir kez buyuran Tanrı'nın bir an sonra buyruğu geri çekmesi gerçekten absürttü (Kierkegaard, 2015:26).

Kierkegaard için ise absürt ve paradoks imanın kendisini oluşturur. İbrahim birinci durumda Tanrı'nın ona bir çocuk verecek olması akıl açısından imkansız olsa dahi iman etmiştir. İkinci durumda da akıl açısından paradoksal bir durum olmasına rağmen bu emri tevil etmek yerine yine imanın bir gereği olarak yaklaşmış ve oğlunu kurban etmek için istenilen yere gitmiştir.

Kierkegaard İbrahim'i iman şövalyesi olarak isimlendirir. Ona göre iman ile akıl arasındaki ilişki absürt kavramı üzerinden yorumlanır. Kurban özelinde ele alınan bu yaklaşım genel olarak dinin doğasında da böyledir.

Hristiyanlıktaki enkarnasyon inancına bakıldığında Tanrı'nın ezeli ve ebedi olması aynı zamanda yarattıklarına da benzememesine rağmen İsa'nın vücuduyla dünyaya gelmesi paradoksallığı oluşturur. Kierkegaard'a göre bu durum akıl ile anlaşılabilir. Bireyin yapması gereken şey sonsuz teslimiyet ile iman sıçramasını gerçekleştirmektir. Kierkegaard teslimiyeti tevekkül kavramı ile ifade eder. Tevekkül iman sıçramasını gerçekleştirmek için gereklidir. İbrahim, Tanrı'nın buyruğuna sonsuz teslimiyet ile iman etmiştir. "Sonsuz tevekkül imandan evvel gelen en son aşamadır. Bu hareketi yapamayan, iman sahibi olamaz." (Kierkegaard, 2015:67)

Kierkegaard'ın kurban olayına getirdiği yorum evrensel etiğin askıya alınması problemini de beraberinde getirmiştir. Varoluş kürelerinden bahsederken etik varoluş küresinin akıl temelli olduğuna değinmiştik. İbrahim'in oğlunu kurban etmek istemesi evrensel etiğin genel ilkeleriyle çelişik bir durumdur. Bu durumda iman sıçramasını gerçekleştirmek için aklın sınırlarının dışına çıkılması Kierkegaard açısından zorunlu görülmektedir. O bireyin tekilliğine yaptığı vurgusunu burada da devam ettirir. Hakikate ulaşmak için birey kendi varoluşunun farkına varıp tümeli aşmalıdır ancak bu şekilde iman sıçramasını gerçekleştirip hakikate ulaşabilir.

SONUÇ

Kierkegaard'ın düşüncelerinde yaşadığı dönemin önemli bir etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle modern düşünce sonrası rasyonel düşüncenin evrensellik iddiasının bir sonucu olarak bireyin öznelliğinin gözardı edilmesi Kierkegaard'ın varoluşa yaptığı vurgunun önemini bize göstermektedir. Mekanikleşen dünyada insanın varlığını bir felsefi problem olarak ele alan Kierkegaard'ın düşünceleri yaşadığımız çağda da geçerliliğini korumaktadır. Felsefeyi bütüncül bir sistem haline getiren Hegel'in nesnel yaklaşımı karşısında Kierkegaard öznelliği vurgulayarak bireyin varoluşuna dikkat çekmesi yaşadığı döneme karşı bir eleştiri niteliği taşır. Özellikle kiliseye yaptığı ağır eleştirilerde bu durumun somut göstergesidir.

Kierkegaard'ın dini epistemolojiye yönelik yaklaşımının ise aydınlanma sonrası oluşan rasyonel düşünce göz önünde bulundurularak tartışılması gerekmektedir. Kierkegaard'ın, rasyonel düşüncenin sonucunda her şeyin akıl ile temellendirilmesi ve delillendirilmesi gerektiğini savunan katı akılcı yaklaşıma yaptığı eleştirilerin haklı tarafları olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü katı akılcıların, bir dinin inanç sistemlerine inanmak isteyen kişi için getirmiş olduğu ölçütler hem dinin doğası açısından hem de gerçek hayat açısından oldukça katı bir tutumun göstergesidir.

Olgusal dünya sürekli değişmekte ve lehte ve aleyhte deliller ortaya çıkmaktadır. Bir kişinin inanmak için hayatını sürekli delil arayarak geçirmesi imkansızdır. Ayrıca dinin inanç sistemlerinde bulunan Tanrı, ahiret, melek gibi varlıklar olgusal dünyada gözle görebileceğimiz bir yapıda değildir. Bu durumda dini epistemolojide aklın kesin bir ölçüt olarak ele alınması problemlili gözükmektedir.

Kierkegaard'ın akla yaptığı eleştirilerde de birtakım problemler bulunmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca birçok farklı inanç sistemleri ortaya çıkmış ve günümüzde de devam etmektedir. Bu inanç sistemlerinin hepsinin doğru olduğu düşünülemez. Bu nedenle birey hangi ölçüte göre seçimini yapacaktır.

İmanı sadece tutku, teslimiyet ve iman sıçraması üzerinden ele almak bu açıdan problemlili gözükmektedir. Doğru inancı elde etmede bu iki yaklaşımında oldukça katı tutumlar sergilediği görülmektedir. Ancak Kierkegaard'ın bireyin görmezden geldiği bir dönemde varoluşa dikkat çekip, varoluşu birey ve Tanrı üzerinden ele alması ve Fideizmi felsefi bir problem olarak tartışması din felsefesine önemli bir katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- CEVİZCİ, Ahmet. Büyük Felsefe Sözlüğü, Birinci basım, İstanbul: Say Yayınları, 2017.
- ÇÜÇEN, Kadir. Bilgi Felsefesi, İkinci Basım. Bursa: Asa Kitapevi Yayınları, 2005.
- EDWARDS, Paul. “Kierkegaard and the ‘Trurt’ of Christianity”, Philosophy,46,176, Apr.1971, s. 89-108.
- HEGEL, G.W.F. Hukuk Felsefesi Prensipleri, Çeviren: Cenan Karakaya, Birinci Basım. İstanbul: Sosyal Yayınları, 1992.
- DENİZ, Osman Murat. Akıl- İman İlişkisi Açısından Fideizm Birinci Basım. Bursa: Emin Yayınları,2012.
- GÖDELEK, Kamuran. Kierkegaard, Birinci Basım: Say Yayınları, 2010.
- KIERKEGAARD, Soren. Concluding Unscienfitic Postscript to Philosophical Fragments (Vol 1), Çeviren: H. Hong ve E. H. Hong, Princeton University Pres: Princeton, N. 1992.
- KIERKEGAARD, Soren. Günlüklerden ve Makalelerden Seçmeler, Çev: İbrahim Kapaklıkaya Birinci Basım. İstanbul: 2005.
- KIERKEGAARD, Soren. Korku ve Titreme, çeviri: Nur Beier İkinci basım. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2015.
- KIERKEGAARD, Soren. Ya/Ya Da, Çeviren: Nur Beier, Birinci basım. İstanbul: Say Yayınları, 2020.
- KÜÇÜKALP, Kasım ve Ahmet Cevizci, Batı Düşüncesi Felsefi Temeller, Beşinci Basım. Ankara: İsam Yayınları, 2018.
- ÖZCAN, Hanifi. Epistemolojik Açıdan İman, Sekizinci Basım.İstanbul: İFAV yayınları, 2019.
- TAŞDELEN, Vefa. Benlik ve Varoluş, İkinci Basım. Ankara: Hece Yayınları, 2017.
- YARAN, Cafer Sadık. “Dini Epistemolojide Eleştirel Akılcılık ve Tahkiki İmancılık”, On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:9 (1997), s.217-238.